

A MAI KONJUNKTURA LÉNYEGE

A jelenlegi konjunktura egy fejlődési foka a tőkés gazdaság ciklikus mozgásának. E mozgást pedig azért nevezik ciklikusnak, mivel a legutóbbi százhusz évben észlelhető, hogy a gazdaság bizonyos fejlődési fokon megy keresztül, amelynek rendszere majdnem törvényszerűnek mondható. Adott pillanatban a gazdaság válságba jut. A válság bizonyos pontján megáll és kezdődik a felledülés. Ezt depresszióknak nevezik s mindaddig tart, amíg a gazdaság nem éri el azt a színvonalat, amelyen állt, amikor a válság kitört. Erről a színvonatról azután feljebb lendül és nagyobb intenzitást ér el, mint a válság előtt. Ez a fejlődési fok a konjunktura, amelyet természetesen kisebb időszakokra is lehet osztani, különböző fokozatai szerint. A konjunktura újból válsággal végződik. A válság pedig nemcsak megakadályozza a fejlődést, de nagyon vissza is veti az egész gazdaságot.

A konjunktura általános jelei: új befektetések (tőkehalmozás), a termelés nő és az áruforgalom növekszik, a munkanélküliség csökken, (bizonyos körülmények között munkaerőhiány is léphet fel) az árak és velük együtt — ha nem is arányosan — a munkabérek is emelkednek, a tőke forgalma gyors, a kamat az első időben alacsony, a konjunkturával azonban növekszik és vége felé olyan magasra emelkedik, hogy a hitel megszűnik. A nemzetközi kereskedelem és tőkekivétel virágolnak.

Meg fogjuk vizsgálni, hogy a felsorolt jellegzetességek mennyiben vonatkoznak a jelenlegi, ú. n. konjunkturára. Az 1929 utáni válság mélyebb és hosszabb volt az edigieknél, az 1933-ban kezdődő depresszió pedig szintén különleges volt. Ez a különlegesség abban nyilatkozott meg, hogy a depresszió nagyon hosszúra nyúlt, továbbá abban, hogy az egyes államoknak maguknak kellett kiutat keresni a válságból, míg eddig mindig a tőke talált kiutat, — végül pedig abban, hogy a nemzetközi viszonyok nagyon kiélesedtek. A továbbiakban megpróbáljuk a jelenlegi konjunktura sajátosságait bemutatni.

Az ipari termelés fejlődése a következő volt az 1928-as termelést 100-nak véve:

	1932	1936	1937 április
Belgium	64	79	92
Németország	54	108	119
Franciaország	76	78	83
Angolország	88	124	130
USA	58	95	106
Japán	117	182	201
USSR	183	414	—
A egész világon	69	110	—

Amit legelőször megállapíthatunk, az, hogy a konjunktura nem általános. Az eddigi ciklusokban az egyes országok csak a konjunktura intenzitásában különböztek. Most azonban, míg pl. Anglia 1928-as termelésénél 30 százalékkal magasabbat ért el, addig

Franciaország még mélyen a depresszióban van. Amerika, a leggazdagabb iparú ország, 1936 végéig, tehát három év alatt, nem tudott a válság előtti színvonalra feljutni. Japán pedig 1928 óta megkétszerezte termelését.

A régebbi konjunkturákban az általános és arányos részvétel nem volt véletlen. Egyik ország konjunkturája maga után vonja a másikat, ha az önállóan még nem jutott odáig. De csak abban az esetben, ha a külkereskedelemnek nincsenek leküzdhetetlen akadályai. Ezzel szemben az egész imperialista periódus (korszak) jellegzetessége: a külkereskedelmet akadályozó kereskedelmi politika. Háború után a védvámokat felemelik, nincsenek többé gazdaságilag elfoglalható területek, a mezőgazdasági országok industrializálódnak (ipárosodnak) és fordítva; mikor pedig ez a politika csak elmélyítette a válságot, orvoslásul még erősebb védelemre szorítottak, ami autarkiahoz (önellátás) vezetett. Ezért is a jelenlegi konjunktura leggyengébb pontja a világkereskedelem. A világkereskedelem fejlődése a következő volt, az 1929-es évet 100-nak véve:

	1933	1936	1937 első negyed
Nagyságra	75	85.9	92.4
Arányértékben	33	43.5	46
Nemzeti valutaértékben	47.2	59.4	71.6

Az utóbbi hónapok mutatnak csak emelkedőbb irányzatot. De ennek negatív oldalai is vannak. A világkereskedelemben mind nagyobb tért hódítanak a fegyverkezési eszközök és a hadiiparhoz szükséges nyerstermékek. A hadiipar szükségai oly nagyok, hogy a vas hiánya érezhetővé vált, ami azután egyéb iparágak termelését is fokozta. A háború kilátása spekulatív vásárlásokra ösztönöz s ezért a nyerstermékek ára hirtelen emelkedik. A cink, ólom, réz, cin ára az 1929-es árra emelkedett már. A búza ára is emelkedett, még pedig két okból: egyrészt mivel a mezőgazdaság degenerálódása (elkorcsosodása) és egy-két száraz esztendő következtében a termelés megcsappant, másrészt, mivel tartalékokat gyűjtenek háború esetére. Persze, ha ilyen rendkívüli tényezők határozzák meg az árakat, elég, ha a helyzet egy kicsit változik és az árak zuhannak. Így volt ez pl. áprilisban, az árak estek, mihelyt a spekuláció (üzérkedés) lanyhábbá vált.

Mig tehát a termelés elérte az 1929-es színvonalat, a világkereskedelem még depresszióban van. Ez nem csak a jelenlegi konjunktura sajátos jellegét mutatja, hanem az egész ciklusét, amire tartozik. Valamikor a világkereskedelem a kapitalizmus fejlődésével együtt nőtt a világon. A világkereskedelem volt előfeltétele és következménye is a fejlődésnek. Az ipar konjunkturája és a kereskedelem depressziója azt mutatják, hogy megszakadt az összefüggés a gazdaságnak azon tényezői között, amelyeknek egymást kiegészíteniük kellene. Ma például valamely ország elektrotechnikai iparának, amely azzal a feltétellel indult, hogy kereske-

delmi uton fog rezet kapni egy másikból, vagy meg kell szünnie, vagy valamilyen póanyagot kell felhasználnia a réz helyett. A póanyagban természetesen hiányzanak a nyertermék előnyei, használata a technika rovására megy. Így mindkét esetben elkerülhetetlen a gazdaság leromlása. Bizonyos ponton túl az ipari konjunktúra nem fejlődhet tovább, ha a külkereskedelem nem támogatja.

A nemzetközi kereskedelem válságának egy másik jellegzetessége a deviza-probléma. Ha nincs árucseré, nincs deviza-forgalom sem. Hogy a passzív szaldót fizetni lehessen, devizára van szükség. De még ha van is deviza, nem adják át a forgalomnak, mert attól félnék, hogy sohasem kerül vissza. Mikor a deviza és aranyprobléma a világkereskedelem pangásának következményeképp fellépett, különböző törvényekkel még inkább korlátozták az arany- és deviza-forgalmat. Így a következmény újabb okává vált a kereskedelem további depressziójának.

Míg a kereskedelem csak valamennyire helyreállt, tőke kivitelről ügyszólván szó sem lehet. Ezzel a tőkében gazdag államok térhódításának eddigi legjelentősebb tényezője, ami az egyik ország konjunkturáját átvihette a másikra, teljesen megszűnt. Nemcsak, hogy nem adnak kölcsönöket, hanem ezzel teljesen ellentétes folyamat lépett fel: a régi kölcsönökből fennálló törlesztés és kamatok többet tesznek ki, mint az újabb kölcsönök. A tőke kivétel válsága az általános politikai válság miatt is nagy. Ez hozta létre a tőke kivétel formális betiltását is, míg az állam erre engedélyt nem ad, pl. USA és Anglia.

Habár a termelés némely államban túlhaladt az 1929-es színvonalon, a termelési apparátus nincs teljesen felhasználva. Németországban a munkahelyeknek csak 75 százaléka van betöltve. Angliában a textil-ipar, a textil-gépek ipara és a hajógyártás nehéz válságban vannak. Az USA-ban már 1929-ben a termelő erők 20 százaléka felhasználatlan volt. A válság és a depresszió ideje alatt tovább folyt a racionalizálás. Ma, mikor a termelés legjobb esetben az 1929-es színvonalon áll, a felnemhasznált termelő apparátus százaléka egészen biztosan emelkedett. Ez a tőke hyperakkumulációja, (túlságos felhalmozódása), ami azt jelenti, hogy a tőke egy jórésze egyáltalán nem vesz részt a profit-termelésben.

A hyperakkumuláció akadályozza a nagyobbarányú befektetéseket is, amelynek segítségével a fennálló tőkét fel lehetne használni. Azon államokban, ahol a válságot nem tudják áthidalni, feleslegesen, bizonyos államokkal szemben politikailag bizalmatlanok, így azután csak egészen biztos és könnyen likvidálható ügyletek iránt érdeklődnek, (nyertermék-spekulációk, értékpapír-spekulációk, stb.) Normális konjunkturában a tőke csak a konjunktúra vége felé kezd spekulációkba bocsátkozni, amikor a befektetések megszűnnek és a tőke felszabadul a termelés és áruforgalom körforgásából. Ezzel szemben a jelenlegi konjunkturát kezdettől fogva a spekulatív tőke jellemzi.

Míg egyrészt felhasználatlanul hever a termelő apparátus egy része, másrészt a pénztőke spekulációkba bocsátkozik, addig nagy tömeg munkás áll munka nélkül. Az USA-ban 10 millió. De még sokkal jellegzetesebb az, hogy míg 1936 decemberében a termelés indekse 110 volt, a foglalkoztatás indekse (mutatószáma) csak 94 (1929:100). Kevesebb munkással többet termelnek, mint azelőtt. Angliában a munkanélküliek százaléka a foglalkoztatottakkal szemben 1929:10.3, 1936-ban 10.6, pedig a termelés indekse 120-ra emelkedett. A német statisztika szerint, habár a hivatalos statisztika elég megbízhatatlan, 1929-ben 17.8 millió volt a foglalkoztatott és 1.8 millió a munkanélküliek száma, összesen 19.6; 1936-ban foglalkoztatott 17.1, munkanélküli 1.5, összesen 18.6. Tehát kevesebb foglalkoztatott munkás volt amellet, hogy a termelés indekse 112.1. És hol van még a 65 milliós nép 8 év alatt felszaporodott új munkaereje?

Mint más konjunkturákban, az árak bizonyos felfelémelő irányzatot mutatnak. Erősebben, mint bármikor, kifejezésre jutott a kartellek ereje az árak felemelésében. A megélhetés indekse éppen olyan gyorsan emelkedett, különböző országokban egész különböző módon: Franciaországban 20 százalékkal, 1936 májustól 1937 februárjáig, Angliában 5 százalékkal 1936-ban, Németországban 1.7 százalékkal 1937 januárjától júniusig, a hivatalos statisztika szerint. A konjunktura a sztrájkok időszaka, de heveségük azt mutatja, hogy a munkabér nagyon messze elmarad az árak emelkedése mögött.

Konjunkturában nagy a profit. Az állami pénzügyeknek jól kellene állniok. Mégis minden országban nagyon rendezetlenek, az adósságok állandóan nőnek (nemzeti valuta milliókban):

	1934 március 31	1936 március 31	1937 március 31
Németország	12.407	14.436	16.058
Franciaország	303.507	333.142	350.000
Olaszország	104.229	108.636	120.500
Anglia	8.030	7.901	7.910
USA	27.053	33.545	35.026

Az adósságok nőnek, mivel a konjunkturát mindenütt az államkasszából fejlesztik. De főoka az adósságok szaporodásának az, hogy mindegyik állam fegyverkezik. A totális háború kilátása minden téren előkészületeket követel. A legtöbb közmunka is a háborús készülődés kategóriájába tartozik.

Nem bocsátkozhatunk a jelenlegi konjunktura minden részletébe. Vannak benne olyan tényezők, amelyek nemcsak a mai helyzetre, hanem az egész történelmi korszakra vonatkoznak, mint pl. a valuta-ügyek, a konjunkturális politika, amely azt a feladatot tűzte ki, hogy a ciklikus körforgásnak véget vessen, azaz, hogy kiküszöbölje a válságot, a konjunkturát és a gazdaság mozgását egyensúlyba hozza. Ezzel kapcsolatban beszélnek „tervszerű” gaz-

dálkodásról. De ez már egész sajátos probléma, ha összefüggésben van is a mieinkkel.

A jelenlegi konjunktura említett sajátosságait ki lehet mutatni egyes államok példáján is. Két államot vizsgálunk különböző típusú konjunkturával: Angliát relativ-normális és Németországot háborús konjunkturával.

Anglia válsága volt a legenyhébb. már csak azért is, mivel 1929-ig nem is volt igazi konjunkturája. Az angol tőke hosszú depressziójának történelmi alapjai vannak, ennek következtében maradt fejlődésében az amerikai és német fejlődés mögött. A válság éveit megváltoztatták a dolgok. Anglia elhagyja a szabad kereskedelmet, vámokat vezet be és az ottawai egyezséggel (1932-ben) a birodalmat zárt gazdasági egységgé változtatja. Az első időben az angol gazdaság az építőipar fellendülésével indult. De a konjunkturának igazi oka más. Az angol iparban az egyéni vállalatok voltak túlsúlyban, mikor azonban a védővámokat bevezették, erősebb kartellizációra lehetett áttérni. Ha a vállalatok maguk vonakodnak, az állam kényszeríti őket kartellizációra. A fúziók és a vámok az előfeltételei az angol racionalizációnak, amely minden vonalon elkezdődik és teljes erővel működik 1932 után. Az angol bányák 1913-ban csak 8 százalékban, 1929-ben 28 százalékban 1935-ben pedig 51 százalékban mehanizáltak. A racionalizáció óriási munkát adott a gépiparnak, úgyhogy egy évre előre le volt foglalva az egész gépipar. Sok a behozatal is ezen a téren, különösen speciális gépekben. Ezzel szemben a tőkekivitel megszűnik, a régi adósságot amortizálják, innen származik a tőke fellendülése és a kamatláb alacsony volta. A fellendülés különösen érezhetővé vált akkor, mikor a kivitel helyett belföldi piac számára kezdtek termelni.

Ezen előfeltételek teszik az angol konjunkturát relatíven normálissá. A normális az, hogy a tőke befektetésekbe jusson és hogy először is termelési eszközöknek nyisson piacot (gépeknek). Egy gyár megnyitása maga után vonja a többi. Ezzel összefüggésben emelkedik az egyéni fogyasztás is. A konjunktura mind általánosabb lesz. Hogy örökké nem tart, annak oka abban található, hogy azon üzemek, amelyek gépeket gyártanak, végeredményben azért gyártják azokat, hogy több fogyasztási eszközt lehessen termelni. A fogyasztóképeseknek pedig vannak határai.

Mivel normális előfeltételei vannak, az angol konjunkturának normális befejezésre is van kilátása, t. i., válságra. A hadiipar, amely évek óta kivitelre termelt, most kezdett el dolgozni a hazai hadiipar szükségére. Kérdés az, hogy a hadiipar konjunkturája, ha a fogyasztás színvonalát bizonyos mértékben sikerül fenntartania, mennyiben fogja a gazdasági konjunkturát meghosszabbítani. A mai normális konjunktura ezzel a meghosszabbítással mindinkább hadi konjunktura jellegét veszi fel, ami már most is észlelhető.

A német racionalizáció 1929-ben befejeződött. Az iparnak több mint 20 százaléka kivitelre dolgozott. Kivitel nélkül nemcsak ez a 20 százalék munkátlan, hanem a többi ipar is nyers-termék nélkül marad, a fogyasztásra dolgozó ipar pedig munka nélkül. Amikor a válság következtében a világpiac összeomlott, milyen kiutat találhattak? Munkába állítani a termelési eszközök (gépek) iparát, mint Angliában? De hiszen már 1929-ben a termelési eszközök 30 százaléka munkátlan volt. Hol találnak vásárlót a német termékeknek? Külföldön nem, a kivitel ma is az 1932-es alatt áll. A 20 millió munkás, akiknek legalább egyharmada munkanélküli, családjával együtt a nemzet felét teszik ki. De fogyasztóerejük a válság ideje alatt minimális volt. A földművesség is a válsággal küzdött.

Az állam magára vállalta a fogyasztás problémájának megoldását. Csak ő lehetett vásárlója és fogyasztója Krupp gyári termékeinek. Az első időben, amikor a munkanélküliséget hirtelen csökkenteni akarták, közmunkákhoz folyamodtak. A fegyverkezés nagyobb arányban csak 1934-ben indult meg és ez adott lendületet az iparnak. Az állami rendelkezések finanszírozásának egy eredeti módját vezették be, egy új módját államkölcsonök kötésének. Ezen kölcsönök először váltók, rövidlejáratú, ismeretlen kölcsönök, később hosszúlejáratú kölcsönök. 1936 végéig 30 milliárdra tehető a fegyverkezési számla.

A német konjunktura az acél konjunkturája (indeksze 1932-ben: 35.50, 1936-ban: 120). Az acélból, mint kiindulópontból, a német konjunktura természetesen áterjed az ipar más ágaira is. A hadi iparosok profitjából bizonyos luxusiparosok is tenyésznek. Az ilyen konjunktura sajátossága azonban, hogy egyszeriben megszűnik, mielőtt elmaradnak az állami rendelkezések. Mivel a háború szükségéi kimeríthetetlenek, az elavult ágyúk és repülőgépek újabbnak szolgálnak nyersanyagul, a hadi konjunktura elvben végtelenségig tarthat túltermelés és válság nélkül. A hadi gazdaság konjunkturája akkor omlik össze, ha a társadalom nem bírja tovább szociális következményeit.

A felhozott adatok után feltehetjük a kérdést, hogy tényleg konjunktura állott-e elő 1937 tavaszán. Mindenesetre ennek a konjunkturának sajátossága, hogy bármennyire fejlődjék is, nem lesz általános és nemzetközi jelenség. Nemzeti határok között marad azért, mivel a gazdaságiak mellett politikai tényezők sem engedik meg, hogy a világkereskedelem csak annyira is helyreálljon, hogy belföldi piacon vásárlót találjon külföldi termékeknek. És semmi esetre sem érheti el az 1929-es színvonalat.

Mivel ez a konjunktura nem általános, mivel nagyon egyoldalú, nem juthat prosperitásig és valószínűleg rövid is lesz. Az állami konjunktura-politika eredménye ez, amit állami hitellel állítanak helyre, mielőtt össze akar omlani. Ez természetesen egyidejűleg hosszabbíthatja a konjunkturát, azonban csak egy ideig, mivel minden hitel, az állami is, végül tönkre megy.

Az 1929-es válság olyan erővel jelentkezett, hogy azt lehetett hinni, nincs kiút belőle. A gazdaság mai helyzete azt mutatja, hogy nincsen állandó válság és nincsen teljesen kiút nélküli helyzet. A kérdés csak az, hogy vajon a tőke minden eszközt fel tud-e használni, amely a válságból való kiúthoz szükséges, a legnagyobb kérdés pedig itt az, hogy ki fizet rá erre a kiútra. Ez azonban már nem gazdasági, hanem politikai kérdés.

B. Sz.

AZ ÚJ MAGYAR LÍRA

Téli dal

Irta ERDÉLYI JÓZSEF (Magyarország)

I.

Szeretlek én, te szomorú határ,
te széllelkűdő, szegény vadmadár,
te kis tanya, kit majd elfű a szél,
ákác, kszal, gémeskút, nádfedél.

A föld színén, az égvilág alatt,
csoda, hogy vagy. Sár, vályog a falad,
szalma, nád, vagy cserép a fedeled, —
ki az Isten törődik veled? . . .

Talán az ország, — az adó miatt,
s hogy katonának sorozza fiad,
hogy kire essen választó szavad, —
talán a pap, hogy Istent ne tagadd . . .

De senki ingyen, szívből nem szeret,
úgy mint én senki, senki tégedet,
s én is szegény, üldözött vad vagyok,
azért, mert vallom, hogy fiad vagyok.

Azért vagyok gyűlölt, útálatos,
minden kisisten rám azért tapos,
mert a te lelkebből zendül dalom,
mert a te jobb jövődet akarom.

II.

Hózivatar veri az ablakot, —
hajtja a gőz, fűti a vonatot,
egész országon, félvilágon át . . .
Szalmával fűtnek ma is a tanyák.

Azaz hogy fűt, kinek szalmája van.:
A gyorsvonat mint egy sor ház rohan,
minden kocsni meleg ház, jó tanya . .
Két világ ez: a tegnap és a ma!

Másutt az élet, mint egy gyorsvonat,
mit hajt és fűt egy jó közakarat,
úgy rohan, símán, vad bércekre fel,
nincsen nyomor, megoszlik a teher.

Mért szakad nálunk ketté a világ?
Mért süllyednek nyomorba a tanyák?
Mért nincs kenyér elég? Az emberek
egyét e földön mért nem értenek?

Mért nem fűzi egy szent közakarat
egybe az apró tanyaházakat,
hogy mint egy boldog, meleg, végtelen
gyorsvonat szállna át időn-teren? . .